

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

WIE NIET WERKT . . .

Heeft u dat ook, dat bepaalde uitdrukkingen die u in uw jeugd hebt gehoord, u verder altijd zijn bijgebleven? Volgens sommige psychologen kan dat zo'n invloed op je leven hebben, dat je er voortdurend door wordt beïnvloed en je je zelfs schuldig gaat voelen als je er tegenin gaat.

Mijn vader had bijvoorbeeld de gewoonte tegen me te zeggen: wie niet werkt zal niet eten, als ik niet al te enthousiast was om op mijn vrije zaterdagmiddag de wekelijkse boodschappen te doen. Een fiets had ik niet en supermarkten waar je in één rondgang de hele zaak kon verzamelen, waren nog niet uitgevonden. Je moest van winkel naar winkel en op die manier was die vrije middag, waarin je liever stekeltjes was gaan vangen, aardig gevuld.

Stel u gerust, ook als ik eens kans zag me te drukken, wat niet eenvoudig was, kreeg ik mijn boterham toch wel. Maar dat gezegde is me altijd bijgebleven, ik heb het op mijn beurt tegenover mijn eigen kinderen gebruikt en ben me er van bewust, dat ik me soms met een kwaad geweten overgeef aan zalig nietsdoen als het daar eigenlijk niet de tijd voor is. Maar vandaag mag het, het is zondag, dus laat u zich niet storen.

Is nietsdoen wel zo zalig? We zijn allemaal blij met een vrije dag en kijken verlangend uit naar onze vakantie, al is die volgens de meesten nog veel te kort. Dat is heel gewoon, op elke inspanning behoort ontspanning te volgen, anders zouden we het niet volhouden. Nog niet zo lang geleden is dat anders geweest en er zijn nog vele volken en groepen voor wie het begrip vakantie een onbekende zaak is. Maar in onze Westerse samenleving zijn we langzamerhand wel zo ver, dat voor wie werkt het recht op onderbreking van die arbeid wordt erkend en er ook voor ieder een tijd komt, dat hij of zij voor goed met werken mag ophouden. Ik kom dagelijks mensen tegen, die zich op het moment verheugen, dat ze met pensioen kunnen gaan en die zich daar wonderwat van voorstellen. Nu wil ik u niet verontrusten als u al bijna zover bent en van harte hopen dat u er in goede gezondheid van zult mogen genieten. Maar men is er al wel achter, dat vele mensen het meest van hun pensioen plezier hebben als ze dan in de gele-

genheid zijn allerlei dingen te doen waar ze vroeger nooit aan zijn toegekomen, dat wil zeggen als ze op de een of andere manier actief blijven. Maar dat is een onderwerp apart, waar ik u vanmorgen verder niet mee lastig zal vallen.

Als nietsdoen zalig is, tussen haakjes alweer zo'n uitdrukking die je regelmatig gebruikt zonder er eigenlijk veel over na te denken, dan zou dat betekenen dat doen, actief zijn, arbeiden een onaangename zaak is, waaraan de mens zich het liefst zou onttrekken. Maar dat kan niet, want, als ik nog even de lijfspreuk van mijn vader mag citeren: wie niet werkt zal niet eten. Met andere woorden, om in je onderhoud te voorzien en in dat van je gezin, moet je werken.

De vraag is nu wel, of dat werken als een vanzelfsprekende zaak wordt gezien of als iets, waar we voortdurend tegen in opstand zouden willen komen en er de hand mee lichten. Werken we, omdat de samenleving zó is ingericht, dat als we ons aan onze plicht onttrekken we te gronde gaan of is het arbeiden een menselijk vermogen, zoals b.v. denken dat aan het mens-zijn vastzit?

Er hangt voor de mens veel van af, hoe of hij het feit, dat hij moet werken ondergaat. Is het een plicht die hij met tegenzin verricht, en doet hij werk dat hem tegenstaat, dan moet er heel wat gebeuren als hij dit aanvaardt. Het hangt bijzonder nauw samen met de kijk die de mens heeft op zijn plaats in de wereld, met zijn geloofs- en levensovertuiging.

Een aantal jaren geleden heeft in het Nederlands Gesprek Centrum een discussie plaats gevonden over de vraag, of de mens voldoening in zijn arbeid vindt. In het rapport dat daarover werd uitgegeven staan de opvattingen van christenen en humanisten en daaruit blijkt, dat voor de christen de mens door God geroepen is tot arbeid. Hij is aan God verantwoording schuldig en heeft tot taak mee te werken aan het instandhouden van God's schepping. Dat is maar heel in het kort weergegeven, wie er meer over wil weten kan het in het betreffende rapport nalezen.

Maar nu de humanist. Het zal duidelijk zijn, dat in een overtuiging, die niet op God is betrokken, de taak heel anders komt te

staan, al maakt het in de praktijk niet zo erg veel verschil uit. En het is bovendien onmogelijk om van de humanistische opvatting te spreken, want de nadruk op wat het voor-naamste is ligt niet bij ieder gelijk. Daar komt nog bij, dat althans in het moderne humanisme de discussie nog volop aan de gang is en nog wel een poosje zal doorgaan. Dat is trouwens niet alleen in humanistische kring het geval. De weergaloos snelle technische ontwikkeling na de oorlog in het bijzonder in de Westerse wereld, maakt het nodig tal van zaken opnieuw te doordenken, ook de verhouding van mensen arbeid. En uit allerlei onderzoeken, rapporten enz. blijkt dat dit thans gebeurt en daarbij veel opvattingen, die als vaststaand golden overboord dienen te worden gezet.

Het is begrijpelijk, dat ook humanisten aan dit onderzoek deel nemen, al was het alleen maar, omdat het tot één van de grondbeginselen van het humanisme gerekend dient te worden, dat de mens voortdurend bereid moet zijn zijn situatie te overdenken en waar nodig af te rekenen met verouderde denkbeelden.

In de humanistische opvatting is de mens deel van een gemeenschap en zijn arbeid een dienst, een bijdrage aan die gemeenschap, die hij samen met anderen verricht. Door die arbeid verwerkelijkt hij zich zelf, hij ontplooit zijn mens-zijn. Zijn arbeid is bovendien een uiting van scheppende energie, van creativiteit. Door dit laatste, die creativiteit, heeft hij de mogelijkheid om als het ware uit te stijgen boven het tijdelijke moment, een stempel te drukken en is daardoor opgenomen in de gehele keten van het gebeuren boven tijd en eigen bestaan uit.

Om het in de woorden van Kronkel te zeggen: Er zijn bijna geen mensen op de wereld die niet beproeven van hun leven iets persoonlijks te maken en in dat leven iets te creëren, dat langer duurt dan zij zelf.

Persoonlijk ondervind ik dat elke keer als ik over een bepaalde brug in Amsterdam loop en even met mijn handen over de stenen versiering strijk. Dan zie ik mijn vader voor me, zoals ik hem bijna een halve eeuw geleden die beelden in zijn steenhouders-werkplaats heb zien hakken.

Bij creativiteit behoeven we niet alleen te denken aan wetenschappelijke of kunstzinnige arbeid, maar het geldt voor alle soorten van werk. Wie samen met anderen een huis of een brug bouwt, die misschien honderden jaren dienst zal doen, heeft ook meegeholpen iets te scheppen, dat hem ver zal overleven. Maar het zal duidelijk zijn, dat we bij die creativiteit niet moeten denken aan de inval van het ogenblik, zoals de kunstenaar die kent of de middeleeuwse ambachtsman. Niemand die in een groot bedrijf werkt waar massa-produkten gemaakt worden, kan zich veroorloven, om er allerlei eigen trekjes aan toe te voegen, waar hij overigens door de afstelling van de machines wellicht niet eens toe in staat is.

Kalender 1966

De kalender 1966 van het Humanistisch Verbond is verschenen. Deze is thans in *2-kleurendruk* uitgevoerd.

De prijs van . . .
is gehandhaafd

f2.50

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond Utrecht

In de omschrijving:
KALENDER 1966

En naar mijn eigen opvatting is de werkelijk creatieve groep niet zo erg groot. Voor het overgrote deel moeten we onze voldoening in ons werk halen uit andere dingen. In het feit dat het voldoende wordt betaald, zodat we er met ons gezin behoorlijk van kunnen leven, in het bewustzijn een goed vakman of een goede huisvrouw te zijn en door anderen ook als zodanig te worden erkend. Dat gaat op voor elke functie, ook al is die in de ogen van anderen nog zo simpel. Het is opvallend met hoeveel gemak en dikwijls minachting we over anderman's werk spreken, zonder er eigenlijk iets van af te weten.

Er zijn nog veel meer kanten, die werk aantrekkelijk kunnen maken. Daar maakt men bij de huidige arbeidsschaarste gebruik van, leest u er de advertenties waarin personeel wordt gevraagd maar eens op na. Naast de beloning zijn het de zogenaamde secundaire arbeidsvoorwaarden, die in deze tijd als lok-aas worden voorgehouden. Kans op een woning, goed ingerichte werkplaatsen, vacan-ties, muziek bij het werk, maaltijden in de moderne cantine en meer van dit soort zaken. Er wordt gewezen op de gezelligheid, waarvoor in het bijzonder vrouwen gevoelig schijnen te zijn, of op de vrijheid die de postbesteller geniet en het buiten zijn van de havenarbeider.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

Het is al lang niet meer zo, dat men genoeg hoeft te nemen met wat toevallig voorhanden is. Nog onlangs heeft iemand er in een studie op gewezen, dat we in vele West-Europese landen in een situatie leven, waarin men grotere keuze heeft, zich gemakkelijk van het ene naar het andere werk kan verplaatsen en onaangename, of zware, of vuile baantjes kan afwijzen. Dat we daarvoor dan buitenlanders importeren, die in hun eigen land die keuze nog niet hebben, en, om zo te zeggen niet beter weten, is een kant van de zaak, die apart bekeken dient te worden en ook weer de nodige problemen oproept.

Verdenkt u me er vooral niet van, de zaken te willen idealiseren. Ik weet best dat er in onze samenleving een heleboel bijzonder onaangename baantjes zijn, waarvoor mensen nodig zijn, omdat we de vervulling ervan voorlopig niet kunnen missen. Misschien, of liever, vrijwel zeker zal dat ook veranderen. Wie door leeftijd of studie in staat is vergelijkingen te maken weet dat er in de manier van werken, ook in het huishouden, door de technische ontwikkeling een revolutie heeft plaatsgevonden, die nog steeds doorgaat en een hele hoop onaangename kanten van het werken, die vroeger doodgewoon waren, heeft doen verdwijnen.

Dat door die technische wijzigingen nieuwe vraagstukken zijn ontstaan, die om oplossing vragen is wel duidelijk. De voortgaande automatisering bij voorbeeld kan leiden tot verhoging van de produktie en tot verkorting van de arbeidstijd. Maar dat laatste is alleen maar een zegen, als het niet tot werkloosheid leidt of tot het uitstoten van de minder geschikten of de ouderen. Tot welke gevolgen dit kan voeren heeft men nog pas aan den lijve in de Verenigde Staten ondervonden, waar de ongeschoolde negerbevolking, waaronder de werkloosheid schrikbarend is, in beweging is gekomen.

Er zijn perioden in de geschiedenis geweest, dat arbeid als minderwaardig werd beschouwd. In de hooggeroemde Atheense beschaving bijvoorbeeld waren het de slaven die het werk deden, de vrije burgers waren daarvan vrijgesteld. Misschien komt daar wel de uitdrukking vandaan: werken is voor de dommen. In de praktijk klopt dat wel niet, want onder die slaven waren bijzonder pientere knapen, waarvan de namen nu nog bekend zijn.

We kennen ook tijden, waarin de arbeid als een zware last werd ondergaan, maar men wist niet beter of het hoorde zo. In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten, dat werd de eventuele klagers duidelijk voorgehouden.

In de beoordeling en de waardering van de arbeid zijn in de loop der tijden verschillende opvattingen te onderscheiden, waarbij nu eens de arbeid zelf gewaardeerd wordt en

dan weer de beloning. Ook thans leven we, grof gezegd, in een periode, waarin de waarde van een mens dikwijls meer bepaald wordt door wat hij verdient dan door wat hij doet en hoe hij het doet. En heel wat jongeren laten zich bij hun beroepskeuze meer leiden door de mogelijkheid van spoedig een flink loon te ontvangen dan door de vraag of ze op den duur bevrediging in dat werk zullen vinden en of het wel strookt met hun aanleg en capaciteiten. Ik hoef u niet te zeggen, dat hier vooral voor de ouders een belangrijke taak ligt. Ieder wil graag dat zijn kinderen het beter hebben dan hij zelf en wil daarvoor ook offers brengen, maar het is wel goed te bedenken dat de keuze beslissend kan zijn voor iemands gehele leven en er thans zoveel meer mogelijkheden zijn dan een of twee generaties terug. En dat er voortreffelijke adviesbureaus bestaan om ons daarbij te helpen.

Het is niet voldoende als onze arbeid behoorlijk, een trouwens bijzonder vaag begrip, wordt betaald. We dienen er ook voldoening in te vinden, om het mooi te zeggen, de arbeid als zinvol te ervaren. En één van de problemen van vandaag en de naaste toekomst is dan ook hoe we onze samenleving zo kunnen inrichten, dat er voor zoveel mogelijk mensen een zo groot mogelijke arbeidsvreugde verzekerd is.

Dit is geen zaak van theoretici, vakbeweging, commissies en wat dan ook alleen. Het is ook een taak voor ieder mens, als opvoeder, als medewerker in het bedrijf zowel in het gezin als in de werkplaats, op kantoor of in een atelier. Helaas laat in vele gevallen de verstandhouding tussen ouderen en jongeren in het bedrijfsleven nogal wat te wensen over. Het kan beslissend zijn of iemand slaagt in zijn werk, als hij door degenen die hem moeten leiden behoorlijk wordt opgevangen en bijgestaan. Dat kan niet alleen van „bovenaf” komen, van de leiding. Dit kan er veel aan doen, maar alle, zelfs wetenschappelijk doordachte methoden worden van nul en gener waarde, als ze „onderaan” niet begrepen worden of genegeerd. Maar een slechte verhouding, zoals die generaties lang tussen leiding en geleiden, tussen werkgevers en werknemers heeft bestaan, is niet ineens gezond te krijgen. Daarvoor is vooral nodig wederzijds begrip, openheid, medezeggenschap en een andere benadering van de mens.

Wie niet werkt, zal niet eten. Maar de mens kan bij brood alleen niet leven. Om zich te verwerkelijken, om zich te ontplooien, om waarlijk mens te zijn, verricht de mens zijn arbeid. Maar hij moet zich ook kunnen en willen ontspannen. Mag ik besluiten, met u toe te wensen dat u daar vandaag, voorzover u niet hoeft te werken, in zult slagen en een welbestede rustdag zult hebben.

TH. W. POLET

lezingen voor de radio

- zo. 26 sept. VARA 9.45 uur: Matthew I. Spetter: „De hartstocht die onze verwondbaarheid heelt”.
zo. 3 okt. VARA 9.45 uur: G. Stuijveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
zo. 10 okt. VARA 9.45 uur: L. P. G. Nelemans: „Een menswaardig bestaan”.
zo. 17 okt. VARA 9.45 uur: P. Spigt: onderwerp nog niet bekend.

EENTONIG

Het leven is op geen stukken na zo veelvormig als wij in het verleden wel gedacht hebben. Het wordt ons dagelijks duidelijker, dat wij op een bedenkelijke wijze achterlopen. Als wij aan Afrika denken, zien wij met ons geestesoog een oerwoud, palmen, neushoorns, zwarte mannen met schild en assegai en wij horen — wederom met ons geestesoor — het gebrul van leeuwen en krijsende vogelen in de tropen-nacht.

Vergeet het maar. Ach, er zijn nog wel een paar natuurreservaten, waar deze verschijnselen waar te nemen zijn, maar dat is het ware niet. Daar zijn, net als hier te lande in de Naardermeer en soortgelijke instellingen, boswachters, die scherp toezien, dat men geen nijlpaarden plaagt, olifanten mee naar huis neemt en palmen plukt.

De moderne communicatiemiddelen doen ons weten, dat in Afrika steden zijn met brede straten, huizen van drie, zes of tien verdiepingen, automobielen en bezige mensen. Ik zwijg nog maar van de assegai's die veranderd zijn in machinegeweren en van de tanks, die voor nijlpaard noch olifant opzij gaan.

Het schijnt dat er ergens nog een zijriviertje van de Amazone is, dat nog niet geheel en al is onderzocht. Voor de rest denke men bij Zuid-Amerika niet meer aan gaucho's die met bola's achter de kudden aanzitten, maar veeleer aan miljoenensteden, wolkenkrabbers, Copacabana, trolleytrams en dan natuurlijk aan machinegeweren en de tanks.

Het is nog niet zo lang geleden, dat de arge-loze westerling zich het verre Oosten voorstelde als een land vol stille diepdenkende mensen die de wezenlijke wereldraadselen trachtten te doorgronden. Op dit gebied schenen zij ons een flinke stap vooruit en als zij in de schaduw van hun heerlijke kunstwerken zaten te mediteren waren zij dicht in de buurt van het nirwana. Thans weten wij beter. In het verre of nabije Oosten, zowel als in Afrika en Amerika staan de mensen, meestal de jonge maar vaak ook de oudere, met opgeheven armen voor de televisiecamera's te schreeuwen. Zij worden ons gewoonlijk voorgesteld als studenten, maar wat, waar en wanneer zij studeren, wordt nooit duidelijk gemaakt. Voorlopig houden zij zich bezig met het beschilderen van spandoeken, het demonstreren en het maken van dreigende gebaren naar de camera's. Tenslotte steken zij gewoonlijk iets in brand en niet zelden nemen zij tenslotte de macht over. Daarmee is de voorstelling echter niet geëindigd, want dan komen er weer nieuwe studenten met nieuwe spandoeken doch met dezelfde gebaren. En zo voort.

Het is duidelijk, dat de staatslieden, dat wil zeggen de mensen die op een bepaald ogenblik de leiding hebben, de landen, steden, studenten en tanks besturen, een bezet leven leiden. Maar ook daarvan stelle men zich niet al te veel voor. Het komt meestal op hetzelfde neer.

Op een gegeven ogenblik is de ontwikkeling zover voortgeschreden, dat er ergens gecon-

fereerd moet worden. Dan stappen zij in een grote automobiel en rijden in volle vaart, omgeven door politieagenten op motorfietsen, die ook overal hetzelfde zijn, naar een vliegveld. Daar staan enkele jongelui met een microfoon in de hand. Die stellen steeds dezelfde vragen en worden steeds met hetzelfde kluitje in hetzelfde riet gestuurd. De staatsman schrijdt vervolgens met de hoed in de hand (als het tenminste geen soldatenpet is) naar het vliegtuig, hij houdt midden op de trap stil, draait zich om, glimlacht om te laten zien hoe zelfverzekerd hij zich voelt, herhaalt deze pose nog eens, voor hij met gebogen hoofd in het toestel verdwijnt en daarna zien wij de machine in steeds sneller vaart de startbaan afrollen tot zij aan de gezichtseinder verdwijnt. Zo gaat het in alle werelddelen en bij alle volken, ongeacht huiskleur, geloof of politieke overtuiging.

Het volgende beeld doet ons hetzelfde zien in omgekeerde volgorde. De machine nadert, houdt stil. De trap wordt aangereden. Deur open. De vent met hoed (of pet) komt gebukt naar buiten. Staat stil. Glimlacht, wuift, kwebbelt wat in het microfoontje. Schudt uitgebreid handen met de lui die hem afhalen. Er komt een grote auto aan. Deur open. Instappen. Wegrijden met motorpolitie.

Na enige tijd verschijnt de persoon — met auto, motoren, enz. — voor een paleisachtig gebouw. Hij stijgt uit en loopt de trappen op. Halverwege: Omkeren, glimlachen, wuiven. Dan loopt hij door enkele pompeuze gangen en verdwijnt tenslotte in een salon. Hij gaat op een ongemakkelijk canapeetje zitten met een andere staatsman, met wie hij ruzie heeft. Ieder zit in zijn eigen hoekje maar zij glimlachen allebei om te laten zien, dat zij zich niet ongerust maken.

Gewoonlijk wordt er aan het eind van de conferentie iets getekend. De beide borsten zitten aan een onpractisch bureau en schuiven elkaar papieren toe. Zij zetten handtekeningen. Camera! Zij staan op. Geven elkaar de hand. Niet zelden gaan zij zelfs over tot de accolade. Daar staan dan twee volwassen kerels, vaak met baarden, elkaar te zoenen. Dit ziende prijs ik mezelf gelukkig dat ik geen staatsman ben. Ik mag er niet aan denken, dat ik door een Makarios gezond zou worden.

Hoe de conferentie ook is afgelopen, altijd staan er wel weer studenten met spandoeken klaar om te laten weten, dat zij het er niet mee eens zijn. Na enige tijd worden de staatslieden dan weggejaagd, soms terechtgesteld of in een gevangenis gestopt, maar ook wel met een vliegtuigkaartje en een afkoopsom naar Zwitserland, de Riviëra of een soortgelijk oord gezonden. De nieuwe machthebbers stappen in auto's, vliegtuigen, confereren, tekenen, zoenen, wuiven, sturen met kluitjes in riet, worden weggejaagd, enz., enz.

Nee, het is allemaal eigenlijk heel eentonig en op geen stukken na zo veelvormig als wij in het verleden wel eens hebben gedacht.

H.H.